

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

יהדות

מחשבה ומוסר

לבתי ספר עצמאיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	—	נושאים בהשקפת היהדות	—	(20x1)	—	20	נקודות
פרק שני	—	ספרים ומאמרים	—	(10x8)	—	80	נקודות
						100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — נושאים בהשקפת היהדות (20 נקודות)

ענה על שאלה 1.

ענה על שלושה מן הסעיפים א-ה (לכל סעיף — 4 נקודות).

ענה על סעיף ו (חובה) על כל חלקיו — 8 נקודות; סך הכול לכל השאלה — 20 נקודות.

1. ההתמדה

(הקדמה לפירוש המשנה, שמונה פרקים, דרשות הר"ן, מסילת ישרים, נתיבות שלום)

א. ב"הקדמה לפירוש המשנה" הרמב"ם מפרט את סדר מסירת התורה ממשנה לבני ישראל.

כתוב את סדר מסירת התורה ממשנה, והסבר כיצד "נמצאו כל הקהל שומעים המצווה ההיא ארבע פעמים".

ב. על פי הרמב"ם ב"שמונה פרקים", הסבר מהו התפקיד של ההתמדה בתיקון המידות וכמה יש להתמיד

על פי "חוק הריפוי וסודו".

ג. הר"ן כותב כי "טובותיו [של ה'] מתמידות עלינו תמיד".

הסבר את החיסרון שעלול להיגרם לבני האדם מהתמדה זו.

ד. הרמח"ל כתב בהקדמה ל"מסילת ישרים" שיש תועלת בחזרה על דברים שהאדם כבר יודע.

הסבר מהי תועלת זו.

ה. במאמר על מעלת המידות כתב בעל ה"נתיבות שלום": "רבה וארוכה הדרך להגיע לטהרה שלמה במידות,

ודורשת חתירה מתמדת ועקבית... והבא לעבוד עבודת קודש זו, צריך בראש כול לדעת שתי הקדמות יסודיות".

כתוב מה הן שתי ה"הקדמות" האלה.

(שים לב: המשך השאלה בעמוד הבא.)

ו. עיין בקטע שלפניך, וענה על כל השאלות שאחריו.

המפריע הכולל והקשה הוא היות הלומד חסר השקידה בטבע וקשה לו לשום כל מעייניו בה, ונפשו תבחל להקדיש לה כל משך זמנו.

[...]

כובד עבודת השקידה – לא יארכו לו ימים בו, ולא ימשוך זמן רב אשר יצטרך לכופ את יצרו בחוזקה. כי בהרגילו את עצמו לשקוד על תלמודו משך זמן, הינה ההרגל וזכות התורה שלמד בצער יפעל בו להחליף טבעו ולאמץ שקידתו יום־יום... עד כי ברבות הימים... יקשה עליו אז לבטל מלימודו, יותר ממה שקשה לו עתה השקידה עליו.

[...]

ותדע ותשכיל כי כמו שהמידות – הן לטוב הן להופכו – רובן נטועים בנפש האדם מלידה ומבטן ומהיריון, כן מידת חילוף הטבע, כלומר מה שהאדם הוא מוכשר ומוכן להחליף טבעו על ידי הלימוד וההרגל וכיוצא [בזה], איננה שווה בכל אדם. יש לך אדם שטבעו קל ומוכן להתפעל להמיר טבעו אשר נוצר בה במהרה, ויש אדם שצריך זמן ארוך ודברים רבים הכובשים טבעו עד שתתחלף... ועל כל זאת [=עם זאת] לא יאמר השני נואש כי מידת חילוף הטבע קשה עליו, אבל ימים ידברו, ויש לו תקווה טובה, כי אחר אשר יקנה ההתמדה במשך הימים, אז יהיה בטוח עליה יותר מהראשון אשר חילוף הטבע קלה עליו, כי ייתכן לו [לראשון] באיזה מפריעים קלים לשוב לקדמותו. מה שאין כן השני, אחרי אשר יעלה בידו – אף כל הרוחות שבעולם אין מזיזים אותו ממקומו.

וכאשר ישים אל ליבו כי כובד ונטל המלחמה איננה לו כי אם לחליפות [=לזמן חולף], מספר שבועות או ירחים – הכול לפי מה שהוא אדם, הינה אז יאזור חיל ויחרף נפשו לכבוש טבעו המסתער להדיחו מתורתנו הקדושה בכל עוז ותעצומות. הלא תראה, כי הנוסע בדרך בזמן הקור, תחת גשם סוחף וברד, תקל עליו נסיעת הפרסה הידועה לו שקרובה לעיר, מנסיעת הפרסה בבלי יודעו [=שאינו יודע] ש[היא] סמוכה לעיר.

(חוסן יהושע, פרק א', מאמר א')

(1) הסבר מה מונע מן האדם להתמיד בלימודו וכיצד אפשר להתגבר על קושי זה.

(2) הסבר את היתרון שיש דווקא לאדם המתקשה לשנות את טבעו.

(3) הסבר את הרעיון שהמחבר מבסס באמצעות משל "הנוסע בדרך בזמן הקור".

פרק שני — ספרים ומאמרים (80 נקודות)

ענה על שמונה מן השאלות 2-13.

בשאלות שבחרת, ענה על כל הסעיפים (לכל שאלה — 10 נקודות).

2. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר שלישי

- א. מלך כוזר תמה מדוע על היחיד להצטרף לתפילה בציבור.
הסבר שאלה זו, וכתוב את שתי התשובות של החבר על שאלה זו. (4 נקודות)
- ב. "הדבר היחידי שהייתי טוען נגדכם הוא מיעוט הזכרת עולם הבא בתפילותיכם".
(1) מלך כוזר משיב בעצמו על טענה זו, והוא מבסס את תשובתו על דברי החבר. כתוב מהי תשובתו של מלך כוזר.
(2) האם טענת מלך כוזר נכונה? כתוב את תשובת החבר על טענה זו.
(6 נקודות)

3. רמב"ם, שלושה עשר עיקרי אמונה

- א. "... הבורא יתברך שמו הוא ראשון והוא אחרון" (העיקר הרביעי).
הסבר מהו "ראשון" ומהו "אחרון". (4 נקודות)
- ב. הסבר מדוע הזמן קשור לבריאה והיכן נרמז הדבר בתורה. (6 נקודות)

4. רמב"ם, הלכות מלכים

- א. במה כופר מי שאינו מאמין בביאת המשיח ואינו מצפה לו? (2 נקודות)
- ב. הרמב"ם כתב כי בימות המשיח "עולם כמנהגו נוהג".
אם כך, לדעתו, כיצד יש להבין את הפסוק שבחזון הגאולה "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבע" (ישעיה, י"א, ו')?
- ג. "הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא" (מלאכי, ג', כ"ג).
מה הם שני התפקידים של אליהו הנביא, ומתי הוא יבוא? (4 נקודות)

5. רמב"ן, פירוש התורה, ויקרא, י"ח, כ"ה

- א. על פי רמב"ן, כתוב שני יתרונות של ארץ־ישראל על שאר הארצות. (4 נקודות)
- ב. "והינה קידש העם היושב בארצו".
- במה קידש הקב"ה את עם ישראל? (3 נקודות)
- ג. מדוע נתן הקב"ה את ארץ־ישראל לעם ישראל? (3 נקודות)

6. ספר החינוך, הקדמה

- המסית טוען "מה לך איש יהודי וְקִבְלָתָּהּ, ומה לך לשאול אביך וזקניך? חקור ודרוש בדעתך הטוב".
- א. כיצד דוחה בעל ספר החינוך את ההצעה לחקור בעצמנו אחר האמת? (3 נקודות)
- ב. על פי בעל ספר החינוך, עלינו לסמוך על הדברים שמסרו לנו אבותינו. הסבר את הנימוק שלו. (3 נקודות)
- ג. על פי בעל ספר החינוך, עלינו לסמוך גם על הרוב.
- כתוב את המשל שהביא בעל ספר החינוך לחיזוק דבריו. (4 נקודות)

7. מהר"ל, דרך חיים, אבות, ה', ד'

- א. "והאלקים נסה את אברהם ויאמר אליו... כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה" (בראשית, כ"ב).
- על פי מהר"ל, מדוע הקב"ה מנסה את הצדיק? כתוב שלוש סיבות. (6 נקודות)
- ב. הסבר מדוע ניסה הקב"ה את אברהם יותר משניסה את יצחק ואת יעקב. (4 נקודות)

8. רמח"ל, מסילת ישרים, פרקים ו'-ז'

- א. מידת הזריזות מסייעת לאדם להתגבר על שני גורמים המפריעים לו לקיים מצוות עשה.
- כתוב מה הם שני הגורמים האלה. (3 נקודות)
- ב. "כי הינה העצל... מביא את הרעה עליו ב'שב ואל תעשה' שלו".
- כתוב שלוש תוצאות של העצלות, על פי רמח"ל. (4 נקודות)
- ג. "חלקי הזריזות שניים: אחד קודם התחלת המעשה ואחד אחרי כן".
- על פי רמח"ל, הסבר מה האדם צריך לעשות לפני קיום מצווה ומה הוא צריך לעשות לאחר שהתחיל לקיים אותה. (3 נקודות)

9. חזון איש, אמונה וביטחון

- א. על פי החזון איש, כאשר אדם עושה טוב לזולת, "נוח לו לאדם לקיים 'עשה טוב', אבל מן הקושי הוא לקיים 'סור מרע'". הסבר מדוע. (3 נקודות)
- ב. אדם שאין בליבו הרהורים של זלזול בכבוד הבריות אף אם פגעו בו, מכונה בפי החזון איש "יקיר הנפש". הסבר מדוע החזון איש מכנה אותו בכינוי זה. (4 נקודות)
- ג. הסבר את ההשפעה של מידות האדם על חוכמתו. (3 נקודות)

10. הרב אלחנן וסרמן, מאמר על האמונה

- א. מה מוטל על האדם לעשות כדי לקיים את מצוות האמונה? (3 נקודות)
- ב. מהי תכלית כל הנבראים? (3 נקודות)
- ג. בתורה נכתב "אחרי רבים להטות" (שמות, כ"ג, ב') — אם כן, מדוע עם ישראל אינו הולך אחר רוב העולם בענייני אמונה? כתוב את שני הנימוקים של הרב וסרמן. (4 נקודות)

11. הרב דסלר, קונטרס הבחירה

- א. מהי "נקודת הבחירה"? הסבר את המושג באמצעות המשל על שדה הקרב. (3 נקודות)
- ב. "ה' יתברך רצה שיהיו כל חיי בני ישראל מלאים בחירות טובות - מלאים זְכוּת". על פי הרב דסלר, הסבר את הקשר בין בחירות טובות לזכויות. (3 נקודות)
- ג. "מהי מדרגתו? מה שמתגבר על יצרו בדבר שלא למד". הסבר דברים אלו באמצעות הדוגמה שהביא הרב דסלר ממעשי לוט. (4 נקודות)

12. האדמו"ר מסלונים, נתיבות שלום, נתיבי טהרת המידות

- א. על פי ה"נתיבות שלום", חייו של בעל מידות רעות הם אומללים. כיצד באה לידי ביטוי האומללות הזאת? כתוב ארבע דרכים. (4 נקודות)
- ב. על פי ה"נתיבות שלום", הסבר מדוע "הרהורי עבירה קשים מעבירה" (בבלי, יומא, כ"ט, ע"א). (3 נקודות)
- ג. על פי ה"נתיבות שלום", הסבר כיצד "מעשה מוציא מידי מחשבה" (בבלי, קידושין, נ"ט, ע"ב). (3 נקודות)

13. הרב פרידלנדר, שפתי חיים, שבת

א. "ששת ימים תעבד" – בעסקי חיי שעה שהם עבודת עבד".

על פי הרב פרידלנדר, הסבר מהי "עבודת עבד" ומדוע האדם צריך לראות בעבודתו עבודת עבד. (4 נקודות)

ב. מחבר תיקוני הזוהר דורש את המילה "בראשית" – "רא שבת".

על פי הרב פרידלנדר, הסבר את הקשר בין יראה לשבת. (3 נקודות)

ג. "עם הארץ איננו משקר בשבת, לפי שאימת השבת עליו".

הסבר את הקשר בין אימת השבת ובין ההימנעות משקר. (3 נקודות)

בהצלחה!